

ATBILDĪBA PAR NELEGĀLU DATORPROGRAMMU IZMANTOŠANU

AGNESE GERHARDE,
ZAB "COBALT" juriste

Datorprogramma ir viens no autortiesību objektiem, kas aizsargāts Autortiesību likumā. Tās autoram ir izņēmuma tiesības uz datorprogrammas izmantošanu, kā arī tiesības atļaut vai aizliegt to izmantot citiem. Par nelegālu datorprogrammu izmantošanu var iestāties kriminālatbildība, ja konstatēts, ka autortiesību pārkāpums rada būtisku kaitējumu. Savukārt, ja nodarītais kaitējums nesasniedz Krimināllikumā noteikto apmēru, piemērojama administratīvā atbildība.

Datorprogrammu lietotājiem jāievēro Autortiesību likums (AL), lai, izmantojot datorprogrammu, nepārkāptu intelektuālā īpašuma tiesības. Datorprogrammas autoram ir izņēmuma tiesības izplatīt, iznomāt, izīrēt, publiski patapināt vai reproducēt datorprogrammas. Tāpat datorprogrammas autoram ir tiesības izmantot savu darbu jebkādā veidā, atļaut (licencēt) vai aizliegt tā izmantošanu un saņemt atlīdzību par atļauju izmantot savu darbu un par tā izmantošanu.

Lai iegūtu darba izmantošanas tiesības, darba izmantotājiem jāsaņem autortiesību subjekta atļauja par katru darba izmantošanas veidu un katru izmantošanas reizi. Aizliegts izmantot darbus, ja nav saņemta autortiesību subjekta atļauja (AL 40.panta 1.daļa). Atļauju izsniedz gan licences līguma, gan licences veidā (AL 40.panta 2.daļa). Saskaņā ar AL 68.panta 1.daļas 1.punktu darbība, ar kuru aizskartas autortiesību subjekta personiskās vai mantiskās tiesības, uzskatāma par autortiesību pārkāpumu, tostarp arī autortiesību un blakustiesību objektu fiksācija, to publicēšana, publiskošana, reproducēšana un izplatīšana jebkādā veidā bez autortiesību un blakustiesību subjekta piekrišanas.

Krimināllikuma (KL) 148.panta 1.daļā noteikts, ka par autortiesību vai blakustiesību pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas interesēm, var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. Ievērojot likuma "Par

Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 23.panta 1. un 2.daļu, kriminālatbildība par autortiesību pārkāpšanu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts mantiskais kaitējums datorprogrammas autoram vismaz piecu minimālo mēnešalgu apmērā (atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr.656 "Noteikumi par minimālās mēneša darba algas apmēru normālā darba laika ietvaros un minimālās stundas tarifa likmes aprēķināšanu" minimālā mēneša darba alga normāla darba laika ietvaros 2019.gadā ir 430 eiro, līdz ar to piecu minimālo mēnešalgu apmērs ir 2150 eiro) un apdraudētas arī citas ar likumu aizsargātās intereses, vai mantiskais zaudējums nav mazāks par 10 minimālo mēnešalgu kopsommu (4300 eiro).

Savukārt KL 148.panta 3.daļā noteikts, ka par autortiesību vai blakustiesību pārkāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā (vismaz 50 minimālās mēnešalgas nodarījuma izdarīšanas brīdī jeb 21 500 eiro), soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos uz laiku līdz pieciem gadiem, un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

Ja nodarītais kaitējums nesasniedz KL noteikto apmēru, par autortiesību pārkāpšanu sagatavo administratīvā pārkāpuma protokolu un personai piemēro naudas sodu.

Nozīmīgas atziņas saistībā ar kriminālatbildības piemērošanu par autortiesību pārkāpšanu, nelegāli reproducējot datorprogrammas, ietvertas Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas

(Tiesa) 2018.gada 20.jūnija spriedumā lietā SKK-32/2019, ar ko apsūdzētais atzīts par nevainīgu un attaisnots. Spriedums stājās spēkā ar Augstākās tiesas (AT) Senāta Krimināllietu departamenta 2019.gada 3.aprīļa lēmumu atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību. Lai konstatētu kriminālatbildību par nelegālu datorprogrammu lietošanu, Tiesa analizēja KL 148.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmes, proti, vai nelegālo datorprogrammu reproducēšana radījusi būtisku kaitējumu un autortiesību pārkāpums izdarīts lielā apmērā.

LIETAS BŪTĪBA

2011.gada 12.maijā datorprogrammu legalitātes pārbaudes laikā konkrētajā SIA konstatēts, ka sabiedrība datorsistēmās glabā un saimnieciskajā darbībā izmanto 14 nelegālas datorprogrammas, kas reproducētas, pārkāpjot autortiesības un tādējādi neievērojot datorprogrammu tiesību īpašnieku izņēmuma tiesības uz datorprogrammas izmantošanu atbilstoši AL 15.panta 2.daļai. Kopējā nelegāli reproducēto datorprogrammu vērtība noteikta 13 962,7 latu (19 867,13 eiro) apmērā.

SIA valdes loceklis nespēja iesniegt dokumentu vai instalācijas nesēju, kas pamatotu datorprogrammu legālo izcelsmi, kā arī nevarēja ticami izskaidrot vai pamatot šo tiesību iegūšanu vai izcelsmi. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 125.pantu uzskatāms par pierādītu, ka persona pārkāpusi tiesiskā īpašnieka autortiesības, ja vien tā nespēj ticami izskaidrot vai pamatot šo tiesību iegūšanu vai izcelsmi. Tā kā KL 12.pantā (no 2005.gada 1.oktobra līdz 2013.gada 31.martam spēkā esošajā redakcijā, kas bija piemērojama noziedzīgā nodarījuma brīdī) noteikts, ka juridiskās personas lietā atbild fiziskā persona, kas nodarījumu izdarījusi, rīkodamās individuāli vai kā attiecīgās juridiskās personas koleģiālās institūcijas loceklis, balstoties uz tiesībām pārstāvēt juridisko personu, darboties tās uzdevumā vai pieņemt lēmumus juridiskās personas vārdā, vai īstenojama kontroli juridiskās personas ietvaros, vai būdama juridiskās personas dienestā, pret SIA valdes locekli kā

uzņēmuma atbildīgo amatpersonu ierosināta krimināllietā apsūdzībā saskaņā ar KL 148.panta 3.daļu.

2015.gada 9.martā pirmās instances tiesa apsūdzēto attaisnoja. Cietušo kaitējuma kompensācijas netika izskatītas. 2015.gada 12.novembrī Tiesa, izskatot krimināllietu apelācijas kārtībā, atstāja negrozītu pirmās instances lēmumu. AT ar 2016.gada 23.novembra lēmumu atcēla apelācija tiesas lēmumu pilnībā un nodeva lietu jaunai izskatīšanai. Apelācijas tiesa ar 2017.gada 27.marta lēmumu atcēla pirmās instances spriedumu pilnībā un atzina apsūdzēto par vainīgu autortiesību pārkāpšanā lielā apmērā saskaņā ar KL 148.panta 3.daļu. Apsūdzēto sodīja ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu, atņemot tiesības nodarboties ar komercdarbību, kā arī cietušo labā tika piedzīta mantiskā kaitējuma kompensācija vairāk nekā 14 tūkst. eiro apmērā. Savukārt AT ar 2017.gada 28.septembra lēmumu pilnībā atcēla minēto apelācijas tiesas spriedumu un nosūtīja lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

TIESAS SECINĀJUMI

2018.gada 20.jūnija lēmumā Tiesa noteica, ka apsūdzētais atzīstams par nevainīgu, tomēr pirmās instances tiesas spriedums jāatceļ, sagatavojot jaunu apsūdzēto attaisnojošu spriedumu, jo 2015.gada 9.marta spriedums nav atzīstams par tiesisku un pamatojama neatbilstošas noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas dēļ. Tiesa atzina: lai gan lietā konstatēts fakts par apsūdzībā norādīto nelegālo datorprogrammu esamību SIA datorsistēmās un apsūdzētais kā uzņēmuma amatpersona atbilstoši KL 12.pantam ir par to atbildīgs, viņa nodarījumā nav konstatējams KL 148.panta 3.daļā paredzētā noziedzīgā nodarījums sastāvs, proti, autortiesību pārkāpšana konkrētajā gadījumā nav izdarīta lielā apmērā, jo kvalificējošā pazīme – liels apmērs – veidojusies, saskaitot datorprogrammu kopējo vērtību, kas ir 13 962,7 lati (19 857,25 eiro).

Noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā minimālā mēnešalga bija 200 lati (284,57 eiro), līdz ar to autortiesību pārkāpšana būtu lielā apmērā, ja mantiskā

Datorprogrammu reproducēšana ir autortiesību pārkāpums, jo nav ievērotas datorprogrammu tiesību īpašnieka izņēmuma tiesības uz datorprogrammas izmantošanu.

zaudējuma apmērs pārsniegtu 50 minimālās mēnešalgas jeb 10 000 latu (14 228,50 eiro).

Tiesa minēja AT 2017.gada 28.septembra lēmumā paustās atziņas, proti, konkrētajā gadījumā, saskaitot nelegālo datorprogrammu vērtību, nav ņemts vērā fakts, ka datorprogrammu autortiesības pieder deviņiem īpašniekiem un katram no viņiem nodarītais materiālais zaudējums nesasniedz lielu apmēru. Kā izriet no apsūdzības, nevienam no autortiesību īpašniekiem atsevišķi ar nelegālu datorprogrammu reproducēšanu nav nodarīts zaudējums lielā apmērā, līdz ar to neveidojās KL 148.panta 3.daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs.

Tiesa, nekonstatējot autortiesību īpašniekiem lielā apmērā nodarītus zaudējumus, izvērtēja iespēju apsūdzību pārkvalificēt no KL 148.panta 3.daļas uz KL 148.panta 1.daļu, kurā paredzēta kriminālatbildība par autortiesību vai blakustiesību pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm, bet atzina, ka nav pamata apsūdzētā nodarījumu pārkvalificēt, jo nav konstatētas nepieciešamās noziedzīgā nodarījuma pazīmes – ar apsūdzētā darbībām nav radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas interesēm. Tādējādi spriedumā atzīts, ka apsūdzētā darbībās nav noziedzīgā nodarījuma sastāva, jo noziedzīgais nodarījums nav izdarīts lielā apmērā un nav radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas interesēm, līdz ar to valdes loceklis atzīstams par nevainīgu un attaisnojams.

SECINĀJUMI

Datorprogrammu reproducēšana ir autortiesību pārkāpums, jo nav ievērotas datorprogrammu tiesību īpašnieka izņēmuma tiesības uz datorprogrammas izmantošanu. Ja persona nespēj ticami izskaidrot vai pamatot datorprogrammu iegūšanu vai izcelsmi, tā pārkāpusi tiesiskā īpašnieka autortiesības. Par nelegālu datorprogrammu izmantošanu var iestāties kriminālatbildība, ja pierāda, ka ar to radīts būtisks kaitējums ar likumu aizsargātajām personas interesēm vai arī tas izdarīts lielā apmērā. 📍

3 IETEIKUMI,

KĀ IZVĒLĒTIES GRŪTĀK AIZMIRSTAMAS PAROLES

Mūsdienās ir tik daudz paroļu un kodu – viena e-pastam, otra ziņu portālam, trešā sociālajiem tīkliem... Eksperti uzsver, ka drošības apsvērumu dēļ nav ieteicams vienu un to pašu paroli izmantot dažādās vietnēs. Tad nu iestājas apjukums – kā izvēlēties paroli, un kā to pēc tam neaizmirst?

Paroļu frāzes

Trako, sarežģīto paroļu laiks ir beidzies. Šīs paroles ir grūti atcerēties, sarežģīti ierakstīt, tāpat ar mūsdienu superātrajiem datoriem kibernoziēdznieki tās var viegli “uzlauzt”. Paroļu svarīgākā īpašība – tām jābūt garām. Jo vairāk simbolu ir parolē, jo labāk. Tās sauc par paroļu frāzēm, kas ir drošu paroļu veids, kurā izmanto īsus teikumus vai gadījuma vārdus. Piemēram, “Laiks_stiprai_melnai_kafijai” vai “pazudis-gliemezis-lien-pludmale”. Abas minētās paroles ir drošas, tām ir vairāk nekā 20 simbolu, abas ir viegli atcerēties un vienkārši uzrakstīt, bet grūti uzlauzt. Ir daudz tīmekļa vietņu vai situāciju, kad prasīts parolē izmantot simbolus, ciparus vai lielos burtus. Arī tas var radīt drošību, tomēr jāņem vērā, ka galvenais ir paroles garums.

Paroļu pārvaldnieki

Tās ir speciālas datorprogrammas, kas glabā visas jūsu paroles drošā, šifrētā veidā. Jāatceras tikai viena – paroļu pārvaldnieka – parole. Paroļu pārvaldnieks, kad nepieciešams, automātiski sameklē jūsu paroles atbilstošajām vietnēm un jūs autentificē. Tam ir arī citas funkcijas, piemēram, iespēja saglabāt jūsu atbildes uz drošības jautājumiem, brīdināt, ja izmantojat paroli atkārtoti, tam ir arī paroļu ģenerators funkcija, kas ļauj veidot un izmantot drošas paroles, utt. Lielākā daļa paroļu pārvaldnieku arī droši sinhronizējas starp vairākām ierīcēm, līdz ar to jums ir vienkārša un droša piekļuve parolēm neatkarīgi no tā, kādu sistēmu izmantojat. Visbeidzot, pierakstiet sava paroļu pārvaldnieka paroli uz papīra un noglabājiet to drošā vietā savās mājās! Daži paroļu pārvaldnieki pat ļauj izdrukāt paroļu pārvaldnieka atgūšanas rīku. Tādējādi, ja aizmirsīsiet sava paroļu pārvaldnieka paroli, jums būs rezerves plāns. Tāpat, ja saslimsiet vai tiksiet hospitalizēts, jūsu dzīvesbiedrs vai uzticams ģimenes loceklis varēs iegūt informāciju jūsu vārdā.

Divu faktoru autentifikācija

Divu soļu verifikācija (divu faktoru autentifikācija, daudzfaktoru autentifikācija) sniedz papildu drošību. Kad veicat pierakstīšanos savos kontos, tā pieprasa paroli un ciparu kodu, ko ģenerē jūsu viedierīcē vai atsūta telefonā. Šis process nodrošina, ka pat tad, ja kiberuzbrucēji ieguvuši jūsu paroles, viņi nevar piekļūt jūsu kontiem. Divu faktoru autentifikācija ir vienkārši ierīkojama, un parasti jums tā jāizmanto tikai vienreiz, veicot autorizāciju jaunā iekārtā. To ieteicams izmantot, kad vien iespējams, īpaši svarīgākajiem kontiem, piemēram, bankai vai e-pastam. Ja izmantojat paroļu pārvaldnieku, ļoti ieteicams to aizsargāt gan ar drošu paroļu frāzi, gan divu faktoru autentifikāciju.

Avots: “SANS Institute”